

ПОШУКИ ПРИСУТНОСТІ БОГА В СУЧАСНІЙ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

*Ось дім ваш лишисться вам порожній (Мт 23:38)
Бо де твій скарб, там буде і твоє серце(Мт 6:21)*

Ми є свідками появи нової культури образу, що виникла під впливом інформаційної революції. Сучасна людина сформована під дією споживацтва і надмірного користування аудіовізуальними засобами веде своєрідну гру з довкіллям. На місце ще донедавна популярної критики релігії чи філософії щораз частіше приходять байдужість. І навіть коли людина намагається збагнути і прийняти їх, вона робить це по-новому, вбачаючи в них передусім форми мовної гри. Питання Бога тепер набуває дедалі більшої семантичної розмитості, оскільки поширилося переконання, що теїзм і атеїзм – це лише форми нашої суб'єктивної гри з довкіллям. Сьогодні з ентузіазмом сприймається ідеологія визволення. Адже замість пафосу високих поривань можна прийняти посередність, бо задані високі ідеали видаються надто високими порівняно з реальними можливостями людських істот, які вибирають посередність як своєрідне органічне середовище. Блискучий іронічний стиль та почуття гумору легко сприймаються, а до того ж не накладають жодних моральних зобов'язань. Плодами цього є аксіологічна і інтелектуальна порожнеча. Сьогодні спостерігаємо феномен спустошеної людини, яка не може подолати життєвої порожнечі і тікає у світ алкоголю чи наркотичних марень.

Ми живемо в секуляризованому суспільстві, в якому Бог щезає з культури й одночасно занепадає традиція, яка творила природній контекст зустрічі з Ним. Усунення Божої присутності з культури призвело до так званої смерті Бога, а також до відходу від просвітницьких моделей емансипації людини. Як сфінкс височіє багата на смисли формула про смерть Бога на сторожі загадки кризи Європи. Симптоми кризи, її феноменологію з дивовижною чутливістю передбачив Фрідріх Ніцше. Проте несподівано для Ніцшеанського передбачення - на тлі всіх цих процесів відбувається відродження нового культу численних сучасних божків. Особливо це помітно там, де панує релятивізм, де відносні та другорядні цінності трактують як абсолютні. Німецький дослідник постмодернізму Одо Маквард, вважає проголошення смерті Бога знаком нашого часу. Сучасна людина захоплена «слабкою думкою», у межах якої немає місця для величних тез про Бога, правду, сенс історії, гідність людини тощо. Ці тези трактують як певні міфи, що вичерпали свої культуротворчі функції. Їхнє місце заступають малі наративи «слабкої думки», які торкають лише окремі сфери людського існування. Бог помер, але результатом його смерті стало не проголошення атеїзму, не уможливлення розвитку Людини, чи навіть Надлюдини, а відродження політеїзму. І якщо Ніцше з жахом відкрив смерть Бога, а потім захоплено проголошував її з

надією, що це спричинить поступ людства, то його сучасні наступники можуть лише вибирати поміж скептицизмом, абсурдом та відчаєм. Утікаючи від ілюзій, не приймаючи основ, на яких тримається попередній світ культури Модерну, розгублена в думках і зневірена в житті, сучасна людина, відчуваючи тугу за «легкістю буття», намагається віднайти її шляхом релятивізації ціннісних орієнтирів, і в цьому дехто вбачає суть постмодерної епохи. Проте відкидаючи фундаментальні цінності, «легкість буття» стає нестерпною (Кундера). Однак окремі тези постмодерністського бачення культури мають неоднакову вартість. Часто вони несуть загрозу нігілізму, який сприяє автодеструкції філософії, сенсу та цінностей. Але негачія – це лише етап в духовному розвитку людини, це лише очищення її душі. Горе тим, хто зупиняється на цьому етапі, оскільки вони впадають в нігілізм, що не здатний породити новий творчий символ. Етап негачії пропонує знищення схем і деконструкцію попереднього сенсу для того, щоб виявити прихований дотепер глибший рівень смислу. Це зовсім схоже на сюжет казки - щоб піднятися до блискучої вершини необхідно спочатку зануритися в темні глибини, зняти з них пелену - це є необхідною умовою сходження. В цих глибинах криється небезпека, тут спочатку ми не зустрінемо нічого милого серцю, нічого, що б давало надію, але в цих глибинах є свіжі джерела, котрі неможливо здобути без сміливості і ризику. Власне у цьому виявляємо позитивну сторону постмодерної деконструкції, що спричинилася до переоцінки вартостей, які постали в інтелектуальному кліматі у зовсім новому світлі. Слід робити розрізнення між тими кінцевими розв'язаннями, які постмодерністи часто пропонують у спрощений спосіб, і їхнім культурним контекстом, що віддзеркалює глибокі інтелектуальні зміни нашої доби - в цілому, і присутність Бога у культурі – зокрема.

Неможливо виявити філософію Бога в тих напрямках постмодернізму, в яких абсолютизується релятивізм, проголошується смерть метафізики. Існує натомість можливість творчого пошуку «видимих слідів невидимого» в тих течіях, що практикують філософію, яка не пов'язана з класичною традицією цілісного викладу метафізики, яка, однак, торкається окремих питань, що постали внаслідок сучасної культурної еволюції та вносять важливі елементи до дискурсу про Бога, що перебуває у самому серці культури.

Діонісійське зачарування поетикою життя може набувати різноманітних форм залежно від шкали цінностей, які виявляються у наших життєвих пріоритетах. В окремих випадках воно є наслідком захоплення ілюзією визволення, яку дають алкоголь чи наркотики. Протилежна крайність великих діонісійських захоплень може набувати форми особової святості. Діонісійське ствердження краси частково співзвучне з християнською традицією. Проте більшість представників сучасного постмодернізму все-таки наголошують на протиставленні християнського світобачення й ніцшеанського Діоніса. Існує думка, що таке протиставлення є наслідком антропологічних розбіжностей. Християнське розуміння людини як істоти, що є образом Бога далека від постмодерного її розуміння як потоку задоволень і бажань. Християнська містична легкість духу суттєво відрізняється від «нестерпної легкості буття», що відкидає фундаментальні цінності моральної відповідальності. У

християнстві відчуття легкості серця супроводжує відкриття захопливої істини про свободу, що не передбачає егоїстичного зосередження на собі, а впроваджує у світ глибоких парадоксів, суть яких у тому, що ми віднаходимо себе, жертвуючи собою в дарі для інших. «Ті, що хотіли зберегти своє життя, втрачають його, а ті, що готові жертвувати життям – його знаходять» (Мт.16:25). Всупереч раціональним очікуванням щасливими є ті, що переслідувані за переконання, ті, що не зосереджуючись на собі, здатні залишити все дороге і миле їм, аби глибше пережити своє зачарування Богом, щоб досягти того рівня свободи, в якій ціле наше буття стає прозорим, впроваджуючи приголомшливу красу світла святості на горизонт нашої звичайної екзистенції, багатства якої неможливо звести до якогось єдиного взірця.

Помилка, криза і розпач – невідокремлені характерологічні елементи сучасного інтелектуального пейзажу. Однак їх не слід вважати останнім акордом європейської культури, позаяк уся філософія народжувалась із криз, долаючи розпач і виправляючи помилки. У стосунку до сучасних викликів людині слід утримуватись від дихотомічних відмежувань і неустанно шукати засобів, аби перемінити горизонт розпачу на царину сенсу. Діалог із сучасною культурою веде нас до великої гармонії, що супроводжує зусилля кожної окремої людини в пошуку прихованого сенсу життя.

Василь Романюк, Людмила Романюк

Подільський державний аграрно-технічний університет, Кам'янець-Подільський

ПСИХОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ МІСТИКИ У «ФІЛОСОФІЇ МІСТИКИ» КАРЛА ДЮ ПРЕЛЯ

На шляху до синтезу філософії, релігії і науки чимоло було зроблено ще на початку 80-х років позаминолого століття. Ми маємо на увазі фундаментальну монографію «Філософія містики або двоїстість людської істоти» нині маловідомого, але з нашої точки зору талановитого вченого в царині філософії і психології [1]. Своє головне завдання автор цієї монографії поставив у формі запитання: чи вміщає наша самосвідомість все наше Я? Це запитання є оним із значущих для давньоіндійської філософії. До нього зверталися у свій час Плотін і Кант. Останній в «Мареннях духовидця» допустив містику можливою в тому випадку, коли людина одночасно належить до видимого и невидимого світів.

Карл дю Прель, займаючись експериментальною психологією, зокрема, аналізуючи життя людини під час сну, прийшов до висновку, що її Я значно більше її самосвідомості. Він зазначає, що Я не розпливається пантеїстично, а зберігає свою індивідуальність і очевидно, що питання про душу філософи поставили на помилковий ґрунт. «Різночасність посеїбічного і потойбічного